

KESKI-POHJANMAAN MAAKUNNAN JA HYVINVOINTIALUE SOITEN KULTTUURIHYVINVOINTISUUNNITTELMA

Johdanto

Tässä suunnitelmassa käsitellään Keski-Pohjanmaan maakunnan ja hyvinvointialue Soiten toimintaa kulttuurihyvinvoinnin alalla. Siksi on aluksi syytä esitellä suunnitelman keskeiset käsitteet. **Kulttuurihyvinvointi** on hyvinvointia, joka syntyy kulttuurisessa yhteydessä. (THL) Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan jaettua kokemusta siitä, että kulttuuri ja taide lisäävät hyvinvointia ja ovat yhteydessä terveyteen. **Kulttuurihyvinvointipalvelut** taas ovat asiakas- ja tarvelähtöisiä, matalan kynnyksen räätälöitäviä palveluita, joilla on terveyttä ja hyvinvointia edistäviä tavoitteita. (Taikusydän)

Kulttuurihyvinvointityötä kunnissa ohjaa sekä lainsäädäntö (Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019) että hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta edistävillä kansallisilla periaatepäätöksillä ja suosituksilla. Kulttuurihyvinvoinnin ja kulttuurihyvinvointipalvelujen kehittäminen on tässä suunnitelmassa jaettu kolmeen painopistealueeseen:

- **Rakenteet ja suunnitelmallisuus** -painopistealueella kysymys on kulttuurihyvinvoinnin ja sen edistämiseen tuotettavien palvelujen ymmärryksen ja osaamisen kehittämisestä sekä kulttuurihyvinvoinnin resursseista Keski-Pohjanmaalla
- **Yleisessä kulttuurihyvinvointitoiminnassa** on kyse kansalaisten osallisuudesta kulttuuriin. Käsitteellä viitataan siihen kansalaisten omaehtoisesti tuottamaan ja kuluttamaan kulttuuritoimintaan, jolla ihmiset hakevat itselleen merkityksellisyyden kokemuksia ja vahvistavat hyvinvointiaan. Toiminnan tavoitteena on kulttuurin laaja hyödyntäminen maakunnan asukkaiden hyvinvointitekijänä.
- **Erityisillä kulttuurihyvinvointipalveluilla** viitataan niihin räätälöityihin, tietyille kohderyhmille suunnattuihin kulttuuri- ja taidepalveluihin, joiden tavoitteena on konkreettisesti vaikuttaa henkilöiden toipumiseen, terveyden vahvistamiseen ja toimintakykyyn. Näissä palveluissa voi kyse olla esim. terveydenhuollosta saaduista kulttuuriläheteistä.

Keski-Pohjanmaan maakunnallisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman tarkoituksena on kuvata ne tavoitteet, jotka maakunnassa asetetaan lähivuosien kulttuurihyvinvointitoiminnalle. Tavoitteena on, että alueen kunnat ja kulttuuritoimijat huomioivat suunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja toimenpiteet, sekä soveltavat niitä toimintansa suunnittelussa sekä päätöksentekonsa tukena.

Tätä asiakirjaa varten on koottu näkemyksiä taiteen, kulttuurin ja hyvinvointityön ammattilaisilta Keski-Pohjanmaalla. Suunnitelma on hyväksytty Keski-Pohjanmaan liiton ja Soiten hallinnoissa.

Nimi

Keski-Pohjanmaan liitto

Nimi

Soite – Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

Kulttuurihyvinvointia ohjaavat lait ja suositukset

Kulttuurihyvinvointia ohjaavat lait

Kulttuuri-toiminnan järjestäminen ja kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ovat kunnan perustehtäviä. Kulttuuritoimintalain (166/2019 § 3) määrittelemien tehtävien mukaan kuntien tulee:

- 1) edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä
- 2) luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle
- 3) edistää kulttuurin ja taiteen harrastamista sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa
- 4) tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen
- 5) edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa
- 6) edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa
- 7) edistää kulttuurista vuorovaikutusta ja kansainvälistä toimintaa ja toteuttaa muita kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä toimia.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/ 2017 §) velvoittaa hyvinvointialueen edistävän asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä. Hyvinvointialueella on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy hyvinvointialueen muihin lakisääteisiin tehtäviin. Lait mahdollistavat taiteen ja kulttuurin hankkimisen myös sosiaali- ja terveystalona. Kulttuurihyvinvointitoiminnan lakiperusta sosiaali- ja terveydenhuollossa muodostuu myös muun muassa sosiaalihuoltolaista, vammaispalvelulaista ja yhdenvertaisuuslaista.

Kulttuurihyvinvointia ohjaavat suositukset

Vuonna 2021 julkaistulla Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 periaatepäätöksellä linjataan niitä toimia, joilla suomalaisten hyvinvoinnin ja terveyden eriarvoisuus saadaan vähenemään vuoteen 2030 mennessä. Kulttuurihyvinvointi näkyy vahvasti periaatepäätöksen toimeenpanosuunnitelmassa, jossa kuvataan konkreettiset toimet, vastuut, seuranta ja aikataulutus työn etenemiseksi.

Kuntien toiminnassa kulttuurihyvinvointi nostetaan esimerkiksi seuraavissa toimenpiteissä:

- Lisätään mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja kulttuuriharrastamiseen
- Osallistavan kulttuuri-toiminnan toimintatapojen kansallinen käyttöönotto.
- Lasten ja nuorten mielenterveystaitoja vahvistetaan muun muassa kehittämällä peruskoulun ja toisen asteen opintojen terveystiedon opetusta, hyödyntämällä kulttuurihyvinvoinnin keinoja sekä kehittämällä ja vakiinnuttamalla toisen ja kolmannen asteen opiskelijoiden mielenterveyttä edistävää opiskeluyhteisöä ja mielenterveystaitoja vahvistavia menetelmiä erityisesti nivelvaiheet huomioon ottaen

Kulttuurihyvinvointia ohjaavat toimenpiteet sekä nykytila

Hyvinvointialueiden toiminnassa kulttuurihyvinvointi nostetaan esiin esimerkiksi seuraavissa toimenpiteissä:

- Hyvinvointialueiden palvelustrategiassa kuvataan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet sisältäen hyvinvointialueiden ja kuntien yhdyspinnalla olevat palvelut ja palveluketjut kuten elintapaohjauksen ja kulttuurihyvinvoinnin palveluketjut.
- Hyvinvointialueet vakiinnuttavat taide- ja kulttuurilähtöiset hyvinvointipalvelut, terveyttä ja hyvinvointia edistävä taide- ja kulttuuritoiminnan sekä kulttuuriset oikeudet osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden suunnittelua, toteutusta ja seuranta
- Ennaltaehkäisevien toimintamallien käyttöä vahvistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Hyödynnetään kulttuurin mahdollisuuksia sosiaalisen osallisuuden luomisessa, esimerkiksi uusien asukkaiden kotouttamisen tukena.

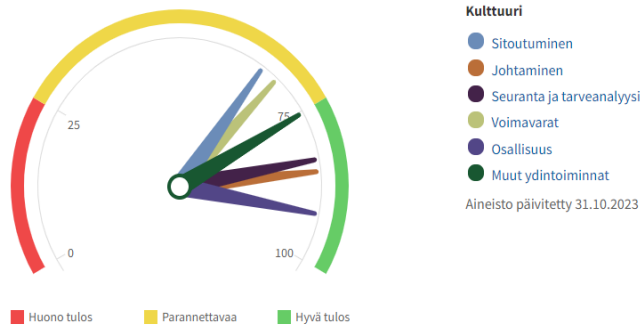
Kulttuurihyvinvoinnin nykytila Keski-Pohjanmaalla

Kulttuurihyvinvoinnin tilaa Keski-Pohjanmaalla ja Soiten hyvinvointialueella on arvioitu vuoden 2023 aikana. Näitä arviointeja on käytetty kulttuurihyvinvointityön tulevien vuosien tavoitteiden ja toimenpiteiden suunnittelussa.

Terveyttä edistävä kulttuuritoiminta kunnissa

TEAvisari on kunnan toimintaa kuntalaisten terveyden edistämisessä kuvaava verkkopalvelu, johon kootaan säännöllisesti tietoa kuntien eri toimialojen terveydenedistämisaktiivisuudesta. Vuosina 2021 ja 2023 TEAvisari-tietoja on kerätty myös kuntien kulttuuritoiminnasta.

Kulttuuri : Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue 2023

Kuvio 1: Kulttuurin TEAvisari Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueelta vuonna 2023.

Vuoden 2023 kulttuurin TEAvisarikyselyn tuloksista hahmottuu voimavaroiltaan pienehkö mutta osallisuuden näkökulmasta varsin toimiva maakunta. Pelkkä kokonaistulosten tarkastelu ei anna riittävää kuvaa maakunnan kuntien kulttuurisesta terveydenedistämisaktiivisuudesta. Tuloksiin kannattaakin syventyä tarkemmin teaviisari.fi -verkkopalvelussa, josta löytyvät myös kuntakohtaiset TEAvisarit.

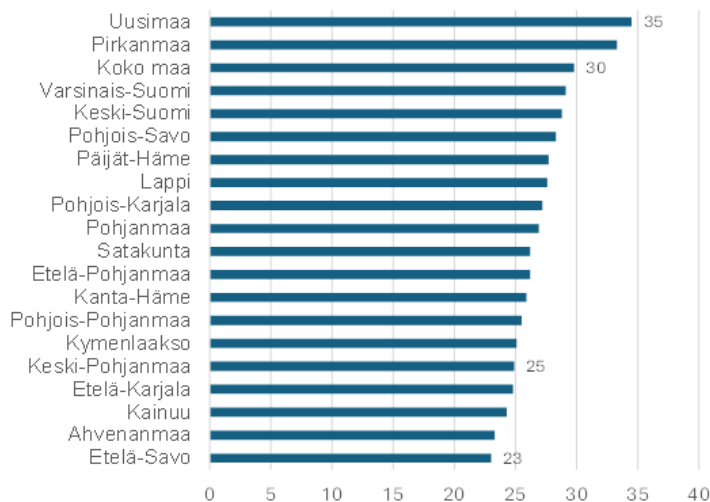
Kulttuuripalveluiden käyttö

Terve Suomi-tutkimus on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttama tutkimus, jossa selvitetään Suomen aikuisväestön (20 vuotta täyttäneet) hyvinvointia, terveydentilaa ja palvelukokemuksia. Tutkimus koostuu kyselytutkimuksesta sekä terveystarkastuksista. Tutkimuksesta saatavaa tietoa tarvitaan, kun halutaan rakentaa kokonaiskuvaa väestön terveyden ja hyvinvoinnin tilasta ja palveluista.

Kyselytutkimus toteutettiin vuoden 2022 syyskuun ja vuoden 2023 maaliskuun välisenä aikana. Kyselyn otoskoko oli jokaiselle hyvinvointialueelle 2800 ja keskipohjanmaalaisista kyselyyn vastasi 1212. Vastausaktiivisuus oli Keski-Pohjanmaalla noin 43 % , kun koko maassa vastausaktiivisuus oli keskimäärin 46 %.

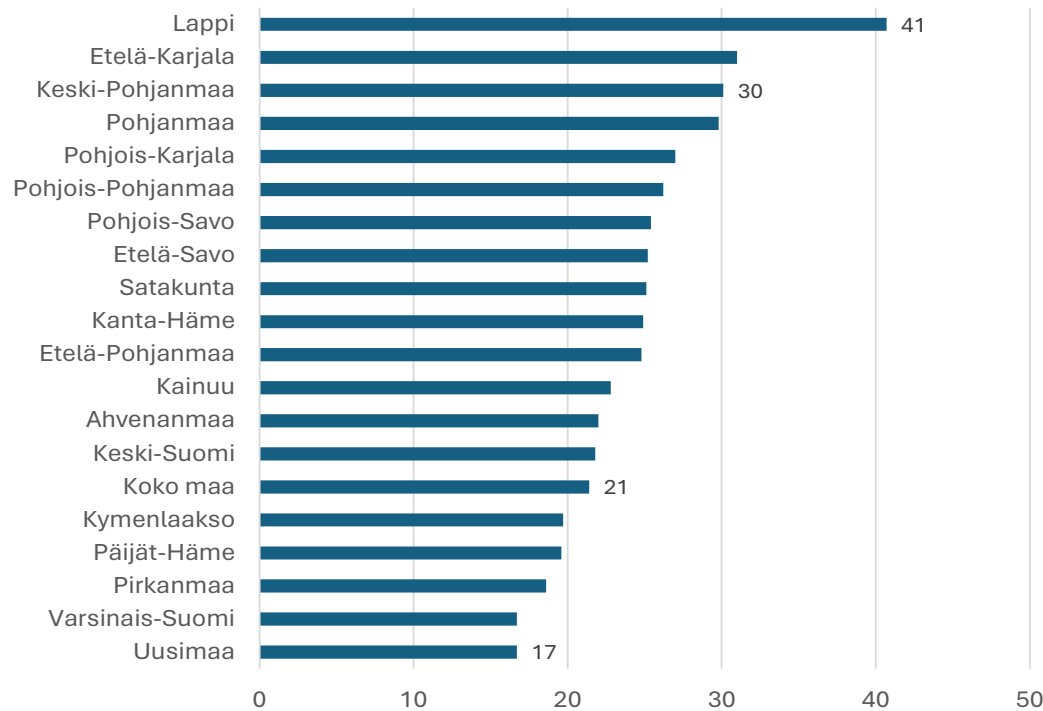
Keski-Pohjanmaalla asuvista 20- vuotta täyttäneistä 24,9 % (koko maa 29,8 %) käyttää kuukausittain jotakin kulttuuripalvelua (ml. kirjastopalvelut). Osuus on pienempi kuin koko maassa keskimäärin (Kuvio 1). Miehillä osuus on 19,5 % (koko maa 23,7 %) ja naisilla 31,2 % (koko maa 35,7 %). 20-64- vuotiaille osuus on 25,9 % (koko maa 30,6 %), 65- vuotta täyttäneillä 22,9 % (koko maa 27,9 %) ja 75 vuotta täyttäneillä 23,3 % (koko maa 24,3 %). Matalan koulutuksen käyneistä osuus on 19,7 % (koko maa 21,3 %), keskitason koulutuksen käyneistä 19,7 % (koko maa 21,3 %) ja korkean koulutuksen käyneistä 38,9 % (koko maa 41,6 %).

23,3 % (koko maa 24,3 %). Matalan koulutuksen käyneistä osuus on 19,7 % (koko maa 21,3 %), keskitason koulutuksen käyneistä 19,7 % (koko maa 21,3 %) ja korkean koulutuksen käyneistä 38,9 % (koko maa 41,6 %).

Kuvio 2. Kuukausittain jotain kulttuuripalvelua (ml. kirjastopalvelut) käyttäneiden osuus (%) 20-vuotta täyttäneistä vuonna 2022 maakunnittain (Terve Suomi 2022)

Kulttuuripalveluiden käyttö

Kuvio 3. Kulttuuripalveluita tarvinneiden 20-vuotta täyttäneiden osuus (%), jotka kokevat, että kulttuuripalveluita (pl. kirjastopalvelut) ei ole tarjolla riittävästi vuonna 2022 maakunnittain (Terve Suomi 2022)

Kuviot 2 ja 3 osoittavat, että kulttuuritoimintaa ei harrasteta Keski-Pohjanmaalla samalla intensiteetillä kuin muissa maakunnissa. Syynä saattaa ainakin osittain olla se, etteivät asukkaat löydä maakunnasta kiinnostustaan vastaavia kulttuuripalveluja yhtä hyvin kuin muissa maakunnissa keskimäärin.

Työpajat kulttuurihyvinvoinnista

Kulttuurihyvinvointisuunnitelman tarvittavan kokemustiedon keräämiseksi järjestettiin 28.9.2023 kaksi avointa työpajawebinaaria. Tilaisuudessa kerättiin osallistujilta tietoa Miro-tiedonkeruumenetelmällä. Kahteen kulttuurihyvinvointityöpajaan osallistui yhteensä noin 30 maakunnan asukasta, jotka olivat lähinnä palvelujen käyttäjien sekä niitä tarjoavien tahojen edustajia. Työpajassa oli kolme otsikkokysymystä, joista osallistuneilta saaduilla vastauksilla saatiin hyvin suuntaviivoja sekä painotuksia laadittavalle kulttuurihyvinvointisuunnitelmalle.

Yksi työpajan kysymys oli mitä on kulttuurihyvinvointi? Vastauksissa nousi esiin erityisesti kokemus osallisuudesta kulttuuriin. Vastaajat kokivat, että kulttuurihyvinvointi on arjen rikastuttamista, henkisten voimavarojen edistämistä, yhteisöllisyyden ja osallisuuden tunnetta sekä tärkeä sosiaalinen pääoma. Kulttuuri tekee näkyväksi yksilön ja hänen elinympäristönsä. Vastauksissa korostui näkemys, että on jokaisen maakuntamme asukkaan perusoikeus olla osallisena kulttuurista ja niitä saatavista hyvinvointivaikutuksista, ikään tai väestöryhmään katsomatta.

Työpajoissa koettiin, että monipuolinen kulttuurihyvinvointipalveluiden järjestäminen saavutettavasti tuo alueen kuntiin pito ja vetovoimaa, lisää sote-palveluissa moniammatillisuutta sekä parantaa järjestettävien palveluiden laatua ja tukee työntekijöiden jaksamista.

Toisena webinaarissa kysyttiin, miten kulttuurihyvinvoinnin edistäminen toteutuu Keski-Pohjanmaalla. Vastauksissa pidettiin keskeisenä, että suunnitelmassa tulisi ensin tunnistaa alueella jo tehtävä kulttuurihyvinvointitoiminta. Toimintaa pitää sanallistaa ja markkinoida paremmin. Järjestöjen tekemä kulttuurihyvinvointityö nähtiin maakunnassa vahvuutena ja sen tukeminen koettiin tärkeäksi.

Vastauksissa alueen heikkouksina koettiin, että toiminta on hajanaista ja vaivalloista ja se kehittyy hitaasti. Kulttuurihyvinvointipalveluiden tuotteistaminen ja koordinoiminen on kesken, yhteistyötä tarvittaisiin lisää. Kulttuurihyvinvointitoimintaa ei ole järjestetty tasapuolisesti kaikkialla hyvinvointialueella. Nuoret ja nuoret aikuiset vaatisivat nykyistä enemmän huomiota. Myös haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, esim. vanhuksille toivotaan koordinoituja aktiviteetteja sekä kulttuurisisältöjä palveluyksiköihin.

Webinaarissa osallistujat saivat vastata myös kysymykseen siitä, miten kulttuurihyvinvointia tulisi edistää maakunnassa. Vastaajat totesivat, että kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa tulisi olla koordinoinnilla ja yhteistyöllä keskeinen asema. Kulttuurihyvinvoinnin kokonaishahmotusta ”sateenvarjoa” tarvitaan. Palveluiden käyttäjien osallisuus suunnittelussa ja tarpeiden havainnoinnissa tulisi olla keskeisesti mukana.

Lasten ja nuorten kulttuurihyvinvoinnin pohjaa tulisi rakennetaan varhaiskasvatuksessa, koulussa ja taiteen perusopetuksessa. Kohdennettua kulttuurihyvinvointitoimintaa tulisi kehittää, jotta kulttuuripalveluihin pääsisivät osallistumaan myös he, jotka eivät esim. pysty poistumaan kodistaan. Toimintaa tulisi tarjota myös pitkäaikaistyöttömille.

Kaikkea kulttuurihyvinvointiin liittyvää viestintää tulisi kehittää. Esiin nousivat säännölliset tiedotteet, ja viestintä oikeissa alustoissa ja oikeaan aikaan. Ideana esitettiin esim. podcast sarjaa, joka toisi eri toimijoita ja palveluita esille. Tarpeelliseksi koettiin yhteinen alusta, jonne kulttuurihyvinvointipalvelujen tuottajat voivat tuoda palvelut ja joista ostaja voi etsiä mahdollisia palveluja. Tärkeäksi koettiin myös alusta, jonne

voi laittaa esille myös tahot, jotka tarvitsevat kulttuuripalvelua, jotta tarvittavia palveluita voidaan suunnitella ja toteuttaa. Alustat mahdollistavat sujuvan asiakasohjauksen kulttuurihyvinvointitoimintaan.

Webinaarin Miro-vastauksissa painotettiin, että hyvinvointialueella ja kunnissa tulee olla riittävästi resursseja ostaa ja järjestää kulttuurihyvinvointipalveluja niin erityisryhmille kuin myös kaikille asukkaille. Kulttuurihyvinvointitoiminnan järjestämisessä on tärkeää yhteistyön kehittäminen. Kulttuurihyvinvoinnin osaamista tulee hyödyntää paremmin kehittämistyössä ja koulutuksessa. Kulttuurihyvinvointityön rahoitusta toivottiin edistettävän esim. toimijoiden keskinäisten hankkeiden avulla.

Webinaarin osallistajat katsoivat, että kulttuurihyvinvointisuunnitelman tulee ohjata ja edistää alan kehittämistoimintaa ja yhteistyön koordinoitua. Suunnitelmaan toivottiin koontia kulttuurihyvinvoinnin kokonaisuudesta, sekä selkeitä tavoitteita ja konkreettisia toimenpiteitä, joilla eri osapuolet pystyvät yhdessä toteuttamaan asetetut tavoitteet.

Kulttuurihyvinvointi Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella

Kulttuurihyvinvointikysely henkilöstölle

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soiten henkilöstölle toteutettiin loka-marraskuussa 2023 kysely kulttuurihyvinvoinnista. Kyselyssä haettiin tietoa kulttuurihyvinvointipalveluiden tilasta Soitessa sekä toiveita, ideoita ja unelmia siitä, miten kulttuurihyvinvointia voitaisiin Soitessa hyödyntää. Kyselyyn vastasi 85 Soiten työntekijää.

Kyselyyn vastanneista 15/85 vastasi, että heidän yksikössään on tällä hetkellä tai on aiemmin ollut kulttuurihyvinvointitoimintaa. Toimintoina vastanneet listasivat musiikkiesityksiä, tanssia, elokuvia sekä näyttelyihin ja tapahtumiin osallistumista. Lisäksi mainittiin kulttuurikasvatus osana yksikön toimintaa, henkilökuntayhdistyksen antama tuki teatteri ja konserttilippujen hankkimiseen, järjestöavustukset, KUMAHA- hankkeen yhteistyö sekä alueellisen hyvinvointikertomuksen- ja hyvinvointisuunnitelman työ.

Vastanneet näkivät kulttuurihyvinvoinnin hyötyinä omissa yksiköissään etenkin asiakkaiden mielialan kohenemisen, henkilöstön hyvinvoinnin kasvamisen sekä sen että kulttuurihyvinvointi tulee tutuksi. Vastanneista 53/85 oli sitä mieltä, että kulttuurihyvinvoinnilla voidaan kohentaa asiakkaiden mielialaa ja 51/85 koki, että kulttuurihyvinvointitoimintaan osallistuneet nauttivat toiminnasta. Suurin osa vastanneista eli 50/85 koki, että henkilöstön hyvinvointi kasvaa kulttuurihyvinvointitoiminnalla. Vastanneista 36/85 oli sitä mieltä, että kulttuurihyvinvoinnin avulla asiakkaat voivat tutustua toisiinsa uudella tavalla ja yhteisöllisyys sekä osallisuus kasvavat. Osa vastanneista (32/85) näki että toimintaa lisäämällä saadaan kulttuurihyvinvointia tutummaksi.

Yksikköihin toivottiin etenkin työpajoja henkilöstölle (tyky/tyhy) sekä esityksiä asiakkaille ja henkilöstölle. Kyselyyn vastanneista 43/85 toivoi yksikkönsä työpajoja henkilöstölle (tyky/tyhy). Vastanneista 41/85 vastasi toivovansa esityksiä asiakkaille ja 40/85 toivoi esityksiä henkilöstölle. Lisäksi osa (26/85) toivoi työpajoja asiakkaille yksikössään. Kulttuurihyvinvointia toivottiin edistettävän esimerkiksi tuomalla elävää musiikkia sairaalaan, hyödyntämällä luovia menetelmiä osana sosiaalista kuntoutusta, viemällä toimintaa kotona asuville sekä hyödyntämällä tunnetilojen käsittelyssä esimerkiksi maalaamista.

Kyselyssä nousi esille, että osa vastanneista näki aiheen liittyvän oleellisesti omaan työhön ja osalla yksiköistä voisi olla resurssia kehittämistyöhön, vaikkakin suurella osalla kehittämistä ei voida tehdä oman työn lisäksi. Vastaaajista 7/85 näki, että aihe liittyy oleellisesti omaan työhön ja menetelmiä olisi yhdistettävissä omiin työtehtäviin. Vastanneista 15/85 arvioi että yksiköstä voisi liieta jotain resurssia kehittämiseen ja 7/85 arvioi että heillä on ainakin tiloja ja välineitä toimintaan. Vastanneista 25/85 vastasi että intoa löytyy, mutta ajasta ja resursseista ei ole tietoa. Lisäksi 40/85 vastasi, että yksikössä ei ehditä ottaa käyttöön uusia toimintatapoja nykyisten työpaineiden johdosta.

Kysely asiakkaan ohjauksesta kulttuuritoimintaan

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soiten henkilöstölle toteutettiin loka-marraskuussa 2023 kysely asiakkaiden ohjauksesta kuntien, järjestöjen ja seurakuntien hyvinvointia ja terveyttä edistäviin palveluihin. Kyselystä saatiin myös kyselytietoa siitä, miten Soitessa ohjataan kulttuuripalveluihin. Kyselyyn vastasi 220 Soiten työntekijää.

Yli puolet vastanneista ohjasi asiakkaita johonkin kunnan, järjestön tai seurakunnan palveluun kuukausittain tai useammin ja kulttuuripalveluun tai toimintaan ohjasi noin joka neljäs vastanneista. Vastanneista 9 % ohjasi päivittäin, 26 % viikoittain, 22 % kuukausittain ja 30 % harvemmin kuin kuukausittain kuntien, järjestöjen tai seurakuntien hyte-toimintaan. Lähes yksi neljästä eli 24 % vastanneista ohjasi asiakkaan kulttuurihyvinvoinnin ja kulttuuriharrastamisen tuen palveluihin ja toimintaan.

Kulttuurihyvinvointityön tavoitteet ja toimenpiteet Keski-Pohjanmaalla ja Soiten alueella

Nykytila-analyysin sekä prosessin aikana saatujen aloitteiden ja kommenttien pohjalta on Keski-Pohjanmaan maakunnan ja hyvinvointialue Soiten alueelle asetettu kulttuurihyvinvointitoimintaan liittyviä tavoitteita ja toimenpide-esityksiä, jotka jakaantuvat kolmelle painopistealueelle.

PAINOPISTE 1: Rakenteet ja suunnitelmallisuus

Kulttuurihyvinvointityön pitkäjänteisen resursoinnin varmistaminen edellyttää kulttuurihyvinvoinnin ja sen merkityksen tunnistamista ja tunnustamista hallinnon ja päätöksenteon eri tasoilla maakunnassa. Tätä varten on syytä rakentaa maakunnallinen kulttuurihyvinvoinnin verkosto, joka valmistelelee teemaan liittyviä hankkeita ja toimenpide-esityksiä hallinnolle sekä seuraa esimerkiksi alueen hyvinvointisuunnitelmien laadintaa ja toteuttamista kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta.

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi / mittarit
Kulttuurihyvinvoinnin yhteistyön rakenteet toimivat hyvin	Kulttuurihyvinvointi kirjataan osaksi maakuntaliiton, hyvinvointialueen, kuntien ja muiden hyvinvointia ja terveyttä edistävien toimijoiden strategioita, ohjelmia, suunnitelmia ja talousarvioita	Keski-Pohjanmaan liitto, hyvinvointialue Soite, kunnat	Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen strategisissa asiakirjoissa ja hyvinvointisuunnitelmissa Kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi (sisältäen kehittämisen, koordinaointi ja viestintä) kohdennettu rahoitusta Toimenpiteiden raportoinnit vuosittain
Lisätään kulttuurihyvinvointiosaamista	Kartoitetaan kulttuurihyvinvointiosaaminen ja sen kehittämistarpeet sekä vahvistetaan osaamista koulutuksella	Hyvinvointialue Soite ja kunnat yhdessä koulutusorganisaatioiden kanssa	Kulttuurihyvinvointiosaamista lisäävät koulutukset
Edistetään säännöllistä suunnitelmallista yhteistyötä ja toimijoiden verkostoitumista	Sovitaan yhteisesti kulttuurihyvinvoinnin verkosto ja sen tehtävät	Kunnat, kulttuuritoimijat, hyvinvointialue Soite, Keski-Pohjanmaan liitto	Sovittu alueen kulttuuri-hyvinvoinnin verkostosta sekä sen vetovastuusta, kokoonpanosta ja tehtävistä
Kehittämishankkeet ja rahoitus	Kehittämishankkeet tunnistavat ja mahdollistavat kulttuurihyvinvointitoiminnan	Keski-Pohjanmaan liitto	Toteutuvat kulttuurihyvinvointihankkeet alueella

PAINOPISTE 2: Yleisen kulttuurihyvinvoinnin kehittäminen

Kulttuuripalvelujen saatavuus ja saavutettavuus vaikuttaa kansalaisten kulttuuriosallisuuden kokemukseen. Alueen asukkaat hakevat itselleen merkityksellisyyden kokemuksia ja vahvistavat hyvinvointiaan tuottamalla kulttuuritoimintaa omaehtoisesti tai kuluttamalla muiden tuottamia kulttuuripalveluja. Painopisteen tavoitteena on kulttuurin laaja hyödyntäminen maakunnan asukkaiden hyvinvointitekijänä ja hyvinvointiin liittyvien ongelmien estäjänä ja lieventäjänä.

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi / mittarit
Hyvinvointia kulttuuriosallisuudesta	Kulttuurin kansalaistoiminnan vahvistaminen Kulttuurin lähipalvelujen turvaaminen ja vahvistaminen	Kunnat	Tuettujen yhdistysten määrä Kansalaistoiminnan tuki suhteessa asukaslukuun Kirjasto-, museo-, kansalaisopisto- ja taidelaitospalvelujen resurssien ja palvelujen käytön kehitys maakunnassa
Kulttuurihyvinvointityön hyvien käytäntöjen tunnistaminen, vahvistaminen ja levittäminen maakunnassa	Kulttuurihyvinvointityötä koskevan maakunnallisen viestinnän ja yhteissuunnittelun edistäminen	Kunnat, Soite ja Keski-Pohjanmaan liitto Kulttuuritoimijat	Kulttuurihyvinvointityön kehittämisneuvottelujen määrä Neuvotteluihin osallistuneiden tahojen määrä
Lasten ja nuorten kulttuuriosallisuuden vahvistaminen	Kulttuurikasvatussuunnitelmat ja niiden toteutus kunnissa Lastenkulttuurin verkostotyön aktivointi	Kunnat Lastenkulttuurikeskukset Lykky ja Bark	Kulttuurikasvatussuunnitelmien kautta tavoitettujen lasten määrä Lastenkulttuurikeskusten toimenpitein tavoitettujen lasten määrä
Alueen asukkaiden osallisuuden lisääminen kulttuuripalvelujen suunnittelussa	Kulttuurin kehittämistyöpajat alueen kunnissa	Kunnat ja Keski-Pohjanmaan liitto	Toteutettujen kuntalaiskeskustelujen määrä Työpajoihin osallistuneiden kuntalaisten määrät

PAINOPISTE 3: Suunnattavien kulttuurihyvinvointipalveluiden kehittäminen

Suunnattavat kulttuurihyvinvointipalvelut ovat räätälöityjä, tietyille kohderyhmille suunnattuja kulttuuri- ja taidepalveluja, joiden tavoitteena on konkreettisesti vaikuttaa henkilöiden toipumiseen, terveyden vahvistamiseen ja toimintakykyyn. Näissä palveluissa voi kyse olla esim. terveydenhuollosta saaduista lähetteisistä kulttuuripalvelujen piiriin. Toiminnan menestyksellä läpivienti edellyttää sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajien tiivistä yhteistyötä kulttuuri- ja taidetoimijoiden kanssa kulttuurihyvinvointipalvelujen kehittämiseksi, suuntaamiseksi ja resursoimiseksi.

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi / mittarit
Edistetään kulttuurin tekijöiden ja palveluiden näkyvyyttä kulttuuri- ja taidepalveluita tarvitseville organisaatioille ja tahoille	Selvitetään alueellisen kulttuuripankin mahdollisuuksia tai kytkeytymistä laajempaan palvelualustaan	Kunnat yhdessä kulttuuri-toimijoiden ja Keski-Pohjanmaan liitto	Keskipohtalaisille kulttuurihyvinvointitoimijoille tarjolla tietoa markkinointialustoista ja mahdollisuus osallistumiseen. Markkinointialustoilla esillä olevien keskipohjalaisten toimijoiden määrä. Markkinointialustojen näkyvyys alueen kuntien verkkopalveluissa.
Kulttuurihyvinvoinnin monipuolisia keinoja käytetään systemaattisesti eri väestöryhmien hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi	Kirjataan kulttuurihyvinvointi osaksi palvelu- ja hoitosuunnitelmia	Hyvinvointialue	Hyvinvointialue määritelty kulttuurihyvinvoinnin toimintamallit palvelulinjojen toimintasuunnitelmiin ja ottanut ne käyttöön Hyvinvointialueen palvelu- ja hoitosuunnitelmat sisältävät kulttuurihyvinvoinnin
	Tuetaan taloudellisesti tiukassa tilanteessa olevien mahdollisuuksia osallistua kulttuurielämään ja harrastaa taiteen tekemistä toteuttamalla Kaikukortti toimintamallia alueella	Hyvinvointialue, kunnat, kulttuuri-toimijat	Myönnettyjen Kaikukorttien määrän kehitys Käytettyjen Kaikukorttien määrän kehitys Alueen Kaikukorttipalvelujen määrän kehitys
	Otetaan käyttöön hyvinvointilähete toimintamalli, jonka avulla ohjataan kulttuuripalveluihin	Hyvinvointialue yhteistyössä kuntien ja kulttuuri-toimijoiden kanssa	Hyvinvointilähete toimintamalli käytössä Hyvinvointilähetteen määrä
	Kulttuuripalvelut näkyvät digitaalisilla valtakunnallisilla ja alueellisilla palvelualustoilla (kirjaus lähellä.fi ja palvelutietovaranto), joista ne nousevat myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelualustoille	Kunnat yhdessä hyvinvointialueen ja kulttuuri-toimijoiden kanssa	Kirjattujen kulttuuri-toimijoiden määrän kehitys lähellä.fi -yhdistysrekisterissä ja palvelutietovarannossa

Hyvinvointityö jatko ja seuranta

Kunnilla sekä Hyvinvointialueilla on lakisääteinen velvollisuus raportoida valtuustolle vuosittain hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kehityksestä. Avoimet ja julkiset vuosiraportit sisältävät tietoa väestön hyvinvoinnista sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteistä. Tässä yhteydessä tulevat käsiteltäväksi myös kulttuurihyvinvointia edistävät toimenpiteet, ja kulttuurihyvinvoinnin kehitys alueella.

Keski-Pohjanmaan kunnissa on hyvinvointityöryhmä tai johtoryhmä, joka vastaa kunnan hyvinvointityöstä. Hyvinvointityöstä vastaava työryhmä valmistelee kunnan hyvinvointikertomuksen vuosiraportin kunnan valtuustolle hyväksyttäväksi. Kunnassa voi olla myös hyvinvointilautakunta, joka vastaa kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä sekä valmistelee sekä vie hyvinvointikertomuksen vuosiraportin valtuustolle. Hyvinvointikertomuksen vuosiraportin kokoajana toimii kunnassa nimetty hyvinvointikoordinaattori tai kunnan HYTE-koordinoinnista vastaava henkilö.

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soitessa hyvinvointi- ja tulevaisuuslautakunta valmistelee hyvinvointikertomuksen vuosiraportin valtuustolle hyväksyttäväksi. Hyvinvointikertomuksen kokoajana toimii TKIO (Tutkimus, Kehittäminen, Innovaatiot ja Osaaminen) ja osallisuus -vastuualue, jolla on hyvinvointialueella HYTE- työn koordinoivastuu, ja HYTE-koordinoijana toimii kehittämissuunnittelija. Hyvinvointityöstä vastaavana työryhmänä toimii hyvinvointialueen HYTE-työryhmä. Vuosiraportit kootaan vuosittain kevään aikana siten, että vuosiraportit ovat valtuuston hyväksyttävänä huhti-kesäkuun aikana.

Keski-Pohjanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma tulee maakuntahallituksen hyväksymisen jälkeen olemaan liiteasiakirjana liiton kulttuuristrategiassa. Suunnitelman mukaiset kulttuurihyvinvoinnin edistämistavoitteet ja tarvittavat kuvaukset huomioidaan uusien Keski-Pohjanmaan maakuntastrategia 2050:n ja maakuntaohjelma 2026–2030:n laadintaprosesseissa. Keski-Pohjanmaan liitto seuraa kulttuurihyvinvoinnin edistymistä omissa raporteissaan.

Keski-Pohjanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma esitetään liitettäväksi osaksi alueen kuntien ja hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelmia, jolloin kulttuurihyvinvointisuunnitelman toimenpiteitä seurataan vuosittain hyvinvointikertomuksien vuosiraporteissa.

Lopuksi

Toivomme, että tämä maakunnallinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma herättää keskustelua, ja tulee käsiteltäväksi myös maakunnan kuntien hallinnoissa. Kulttuurihyvinvoinnin edistämisen ja kulttuurihyvinvointitoiminnan vakiinnuttamisen kannalta tärkeää on, että kunnat tarkastelevat tämän suunnitelman tavoitteita kunkin kunnan tavoitteiden ja resurssien näkökulmasta. Koska kulttuuritoiminta on merkittävä maakuntamme asukkaiden hyvinvointitekijä, toivomme tämän asiakirjan tavoitteiden ja toimenpiteiden yltävän niin kuntien hyvinvointisuunnitelmiin kuin toimintasuunnitelmiinkin.

Lähteitä

<https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/tutkimusryhmat/kulttuurihyvinvointi/https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat>

<https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-04/Kulttuurihyvinvoinnin%20k%C3%A4sikirja.pdf>

Kulttuurihyvinvointiseminaarissa kerätty Miro-aineisto

Soiten yksiköiden piirissä koottu Webropol-aineisto

Teaviisari.fi –verkkopalvelu

Terve Suomi 2022 -kysely